

**Zavhorodko L. Philosophy of Geography and Educational Model of the Life Creativity**

The article is aimed to clarify the role played by some geographically-oriented concepts like space and border and its philosophical understanding, in other words the philosophy of geography in models of life and creativity, especially at the educational level. Educational model of the life creativity is understood as a vital and creative framework implemented not only at the level of personal behavior and thinking, but also ethnic and national identity. Education is primarily spiritual space, which, however, is implemented into the socio-cultural reality, a network of human, professional, religious attitudes, norms and traditions. It is the cultural space we consider it appropriate to consider as a space for personal identity formation and its vital and creative potential. In this space, a person acts as a social and spiritual being, but this sociality and spirituality and gain contours are achieved through the relation to the Other, communication, cultural practices, and educational guidance. Models of the life creativity require verification that takes place, including through public / private nature of social and educational systems, respectively. Understanding the educational model of the life creativity happening on the network coordinates, rooted in certain social and cultural space. The philosophy of education is the best way to make sense of combination of the individual and the public interest orientation of these aspirations. We believe the original coordinate system for human living space and a set of geographic, social and cultural dimensions in the spatial existence of ethno-national community. From this point of view geography can be seen not just as a specific discipline or field of methodological understanding of the relationship with the environment, but also a means of philosophical reflection on the spatial existence. When ethnic cultures move to the level of conscious reflection and its fixation results in various forms of original, but a well-developed and diversified cultural life, the experience of understanding and describing the world gets philosophical modes in which the educational paradigm founded as a system of conscious installations for the transfer of experience. The experience has been transmitted not so much through a story, lyric and epic music reproduction of the historical memory but through education, training, verification of the gained experience and various channels of receiving, assimilation and further dissemination. Thus, in nationally-oriented educational systems geographical dimensions and models continue to constitute the educational space as a center of cultural identity and one of the foundations of the civilization development.

*Keywords:* life creativity, philosophy of geography, educational space, identity.

*Надійшла до редколегії: 15.12.2013 р.*

УДК 378:37.01

**М. О. Колотило**

*Національний технічний університет України «КПІ»*

### **КУЛЬТУРНИЙ КАПІТАЛ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ (СОЦІАЛЬНО - ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС)**

В контекстах сучасної інформаційної доби суспільний попит на вищу освіту невинно зростає, оскільки саме вона відкриває для людини можливості особистісного розвитку та професійної самореалізації. В той же час сама система освіти є провідним каналом відтворення в суспільстві всіх форм культурного капіталу (за П.Бурдьє). Цікавим в даному контексті виглядають також особливості формування в закладах вищої освіти культурного капіталу студентства.

*Ключові слова:* культурний капітал, форми культурного капіталу, система вищої освіти, соціальний статус, професійна діяльність, освітній потенціал, студентство

В реаліях сучасного інформаційного суспільства рівень та якість отриманої людиною вищої освіти, відкривають для неї широкі можливості професійної та особистої самореалізації в соціальному житті. Іншим ресурсом, не менш затребуваним у молодій людини, є капітал, оскільки володіння ним також визначає статусну позицію індивіда в соціальній структурі. Первинне сприйняття капіталу досить часто відсилає нас саме до економічного його виміру, хоча, не лише в науковому дискурсі, але й в практиці життя, сам капітал представлений кількома формами, кожна з яких відображає ті чи інші сторони діяльності людини. В питанні професійної реалізації особистості, провідного значення набуває культурний капітал, оскільки саме він за своїм змістом та специфікою може бути відтвореним в системі вищої освіти, відповідаючи при цьому суспільним очікуванням студентів щодо призначення вищої школи. По суті, реалізація функції освіти і відбувається шляхом санкціонованої передачі в спадок культурного капіталу. Повертаючись до реалій сьогодення, мусимо визнати, що система вищої освіти не спроможна

повноцінно виконувати цю покладену на неї місію, що рано чи пізно може призвести до дестабілізації всього соціокультурного простору. Виходячи з цього, саме філософські розвідки даного питання відповідають запитам як студентів, так і всієї суспільної громадськості.

Підтвердженням актуальності розгляду питання формування культурного капіталу та особливостей його відтворення в системі вищої освіти виступають доробки значної та знаної плеяди фахівців в різних сферах наукової думки. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити внески наступних авторів: у питанні філософського та соціологічного осмислення культурного капіталу - М. Вебера, Дж. Коулмена, П. Будье, Ф. Фукуями, Д. Ікеда, соціологічного та економічного - Г. Беккера, В. Балакіна, Е. Косьміної; у питанні відтворення культурного капіталу в освітньому середовищі - О. Герасимову, Н. Горбунову, І. Самаріну, Ю. Биченко, М. Антонову, М. Максимову та інші. Питаннями формування культурного капіталу та його значенням для системи освіти на теренах України займаються М. Згуровський, І. Пархоменко, І. Чекан, І. Куревіна, О. Голіков, А. Кудінова, В. Возна та інші. При всій багатовекторності та ґрунтовності досліджень феномену культурного капіталу більш детально слід розглянути особливості його відтворення в сучасній системі вищої освіти та формування в середовищі студентства, спроба здійснення чого й репрезентована в даній статті.

Метою написання даної статті є спроба філософського дослідження феномену культурного капіталу в опорі на концепцію П.Бурдьє, а також особливостей механізму відтворення культурного капіталу в сучасній системі вищої освіти.

Основними завданнями даного дослідження є наступне: дослідити основні етапи в становленні феномену культурного капіталу; всебічно проаналізувати концептуальні позиції теорії П. Бурдьє щодо культурного капіталу; здійснити спробу авторського визначення культурного капіталу; дослідити взаємозв'язки між культурним капіталом та системою вищої освіти; проаналізувати актуальні для сучасності форми відтворення культурного капіталу у вузах; дослідити особливості формування культурного капіталу серед студентства.

В роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників культурний капітал виступає в якості певного соціального фактору, що в тій чи іншій мірі впливає практично на всі сфери суспільного життя. Ще на початку ХХ століття в роботах провідних соціологів, філософів та політекономів, культурний капітал в своїх матеріальних та нематеріальних активах (у формі інтелектуального розвитку людини та матеріальних цінностей) був визначений як показник соціально-економічного розвитку країни.

Очікування з приводу зростання ролі та значення культурного капіталу в економічному житті вперше підтверджує німецький соціолог та історик Макс Вебер, який в своїй праці «Протестантська етика та дух капіталізму» (1905) на основі аналізу реального фактологічного матеріалу виявляє лінійну і пряму залежність економічного життя суспільства від культурного капіталу [3].

Ще однією визначальною подією в осмисленні впливу культурного капіталу на соціально-економічний розвиток, можна назвати появу книги Г.Беккера «Людський капітал» (1964), в якій американський соціолог та економіст стверджував, що знання, навички та вміння індивіда, отримані в тому числі завдяки здобуттю нею освіти, з часом принесуть суттєвий прибуток як самій людині, так і всій соціально-економічній структурі держави в цілому [1].

Набагато пізніше японський філософ та гуманіст Д. Ікеда, спираючись на досвід японського дива, стверджував, що будь-які нововведення, в тому числі демократія та ринкова економіка, мають в кожному окремому випадку зароджуватися в надрах людської культури, трансформуватися в справжню потребу, прилаштуватися до традицій та звичаїв і національного менталітету. Таким чином, на погляд японського професора, культурний капітал є підґрунтям, фундаментом, на якому вибудовуються адекватні йому економічні, соціальні та політичні інститути. Саме від культурного капіталу залежить економічне зростання та розвиток країни, благоустрій громадян та її політична свобода й незалежність. Філософське осмислення феномену

культурного капіталу неможливе без звернення до наукового доробку видатного американського філософа японського походження Ф.Фукуяма, який акцентує увагу на значущості культурного капіталу для збереження механізму спадковості в суспільстві та підтримання контактів між покоління. На погляд вченого, сучасна технологічна епоха заперечує норми попередньої епохи, породжуючи проблему «взаємопорозуміння» епох та спадку. Якщо спадок епохи виявляється непотрібним наступній, то подібний нігілізм сам по собі підриває суспільство. Єдиним «рятівним колом» для уникнення повного розриву між поколіннями на певний час виступає накопичений культурний капітал. Саме тому Ф.Фукуяма ставить його на провідній позиції у підтриманні сталості та розвитку цивілізацій.

Доволі ґрунтовно питання культурного капіталу та сфери його впливу на соціальне життя людини було досліджено й французьким соціологом і філософом П. Бурдьє.

Власне саме поняття «культурний капітал» було введено в широкий науковий дискурс в його праці «Нарис теорії практичної дії» (1972). Культурний капітал осмислюється вченим як сукупність інтелектуальних здібностей, освіченості, вмінь, кваліфікаційної підготовки індивіда чи індивідів, що використовуються в процесі здійснення соціальної діяльності, і при цьому узаконюють володіння ним певним статусом. Культурний капітал виступає накопичуваним ресурсом, а джерелами його розвитку є держави, певні організації, сім'я та сімейні відносини, а також самі індивіди як потенційні носії культурного капіталу [2].

Соціально-філософське значення культурного капіталу розглядалося вченим в контексті процесу досягнення людиною певного професійного положення в соціумі. З точки зору взаємозв'язку між капіталом та індивідом, вчений зазначає, що приносячи дохід, маючи властивості відтворення, капітал є тією силою, що забезпечує об'єктивну нерівність людських можливостей. П.Бурдьє вважає, що сутнісна особливість формування культурного капіталу як раз і виявляється в тому, що він конвертується не лише в доходи, але і в статус та професійну реалізованість індивіда [2]. Вчений пропонує оригінальний проект моделі формування змістовних компонентів культурного капіталу, які включають в себе три підсистеми: інкорпоровану (знання, вміння, навички особистості); об'єктивовану (культурні цінності – картини, книги, машини); інституціоналізовану (дипломи, сертифікати, почесні звання та ін.). Інкорпорований капітал, цитуючи самого П.Бурдьє, «есть взятое извне и затем конвертируемое в неотъемлимую часть личности, в габитус, в благосостояние...» [2, с. 19]. Звідси стає зрозумілим, що такий капітал неможливо миттєво передати іншій людині як, наприклад, економічний. Інкорпорований капітал є характеристикою культурного капіталу, і накопичення його у формі знань, вмінь, навичок, пов'язане тісно з індивідуальністю конкретної людини. Проте даний капітал може стати предметом передачі у спадок. Об'єктивований культурний капітал знаходить своє вираження в матеріальних цінностях, і, на відміну від попереднього, може передаватися у матеріальному еквіваленті (колекція раритетних книг), однак повноцінне присвоєння культурних цінностей можливе не лише через набуття права власності, але й символічно, за допомогою інкорпорованого капіталу. Об'єктивований капітал може приносити прибуток, та розмір його буде безпосередньо залежати від того, наскільки успішно його власник здатний розпорядитися об'єктивованим капіталом та наскільки висока якість інкорпорованого капіталу. Нарешті, інституціоналізована форма культурного капіталу представляє собою санкціонований академічною спільнотою культурний капітал, гарантований законним шляхом присвоєними кваліфікаціями та формально не залежить від особистості його носія, на відміну від двох попередніх видів капіталу.

Культурний капітал окремої людини характеризується наступними показниками: інтелектуальна культура (або інтелектуальний капітал), освітня культура (освітній капітал), морально-ціннісна культура (морально-ціннісний капітал), символічна культура (символічний капітал) та соціальна культура (соціальний капітал). Якщо з першими трьома складовими вочевидь все зрозуміло, то з приводу двох останніх доречним буде зробити кілька уточнень. Зокрема, соціальний капітал виступає в

якості ресурсів соціальних відносин та взаємодій, що сприяють формуванню довіри, визначаючи взаємні обов'язки та очікування поміж членами суспільства, а символічний капітал, виступаючи своєрідним соціально-філософським артефактом у суспільстві, є засобом вираження та керування певної людини чи групи за рахунок формування механізму суспільної підтримки «офіційної версії» світу. Врешті-решт символічний капітал сприяє стабілізації та закріпленню капіталу владного прошарку суспільства. Кожна з цих складових культурного капіталу відображає ту чи іншу сторону якості накопичення людиною культурних цінностей та артефактів.

Зміст процесу формування культурного капіталу пов'язаний, на наш погляд, з його кількісним та якісним вдосконаленням. При цьому кількісна компонента культурного капіталу може бути співвіднесена з кількістю громадян, носіїв того чи іншого рівня культурного капіталу. Якісна компонента формування культурного капіталу визначається ростом і оновленням знань, умінь, навиків, цінностей, моральних характеристик, норм, мотивацій, сформованих індивідом в процесі соціалізації та визначаючих їх соціальний статус і професійну компетентність.

Підводячи підсумки під міркуваннями з приводу визначення культурного капіталу, можливо окреслити його наступним чином: культурний капітал представляє собою реалізоване в практичній діяльності багатство у вигляді освіченості, інтелектуальних, морально-ціннісних та соціальних характеристик, втілене в професійній компетентності людини, і здатне приносити своєму носію додаткові прибутки і привілеї. Зовні він виявляється в стилі поведінки та практичній професійній діяльності індивіда. За своїм змістом, культурний капітал легітимно є професійні статуси, ролі та владу, підтримує встановлений соціальний порядок в суспільстві та його окремих підсистемах. У філософському вимірі культурний капітал є суспільним артефактом, який, будучи створеним та накопиченим людиною, транслюється наступним поколінням і тим самим підтримує зв'язки між ними.

Одним з найважливіших каналів відтворення культурного капіталу є система освіти, адже саме в ній знаходять своє відображення процеси набуття і засвоєння культурного капіталу та отримання академічних кваліфікацій. Освіта, на погляд П.Бурдьє, це поле, що найбільше орієнтоване на відтворення культурного капіталу, враховуючи те, що самі агенти (індивіди – авт.) достатньо компетентні для такого відтворення. Освіта, у вигляді легітимних знань та вмінь, спільно з особистим культурним рівнем індивіда, виступає складовою культурного капіталу особистості.

Три вищевказані форми існування культурного капіталу (інкорпорований, об'єктивований та інституціоналізований) завжди знаходяться в певному зв'язку з освітнім процесом. Об'єктивований культурний капітал побічно пов'язаний з освітнім потенціалом, тоді як інкорпорований та інституціоналізований – є двома сторонами явища освітнього потенціалу індивіда. Проаналізуємо даний аспект питання більш детально. В освітньому процесі інкорпорований культурний капітал, на наш погляд, є чи не найважливішим, оскільки за своїм змістом містить сукупність усталено відтворюваних диспозицій та практично втілених професійних здібностей, якими потенційно наділений носій культурного капіталу. Інкорпорований культурний капітал виявляється насамперед в розвитку у студента соціально вагомих форм знань, вмінь та соціокультурних цінностей, якими він теоретично володіє та надалі може практично реалізовувати в професійному житті. В контексті розвитку інкорпорованої форми культурного капіталу розвиваються інтелектуальні здібності індивідів, моральні якості, кваліфікаційна підготовка.

Перша форма культурного капіталу доповнюється інституціоналізованою, в якій простежується формалізація прав власності учасників освітнього процесу, їх рангів, сертифікатів, що засвідчують важливість та цінність сформованого в них культурного капіталу.

Насамкінець, третя форма культурного капіталу – об'єктивована – виступає в якості додаткового компоненту в освітньому процесі, у вигляді уречевлених форм культури, що доповнюють освітнє поле.

Згідно концепції П.Бурдьє, в системі вищої освіти відбувається утвердження та трансляція наукового знання, присвоєння агентами (студентами – авт.) культурного



капіталу, легітимного в освітньому процесі, а також відбувається розподіл агентів по позиціям і завершується формування уявлень студентів про їх місце в соціальній структурі суспільства [4]. Погоджуючись з думкою французького філософа щодо призначення вищої освіти в суспільстві, хотілося б проаналізувати специфіку реалізації цих процесів в контекстах сучасності.

Суспільний запит на отримання вищої освіти зараз надзвичайно високий, оскільки рівень та якість отриманої освіти дає право претендувати на найбільш престижні професійні позиції. Зростання великого числа комерційних вузів і все більше охоплення державних вузів платною формою навчання лише підтверджує попередню тезу. В той же час, платність вищої освіти підвищує рівень її доступності для забезпечених сімей, і знижує – для малозабезпечених. Окрім того, доступність вищої освіти визначається не лише високим рівнем доходів, але й такими не менш важливими факторами як освіта та професія батьків, якість шкільної підготовки, система соціальних зв'язків, що представляє собою в сукупності культурно-освітній ресурс індивіда. В концепції П.Бурдьє цей зв'язок окреслюється наступним чином – «соціальний статус сім'ї студента - культурний капітал - освітній капітал індивіда – доступ до вищої освіти». Нерівність в доступності вищої освіти якраз і визначається різним об'ємом інвестицій сім'ї в освітній капітал випускника середньої школи. Кількість і якість інвестицій різна, оскільки вони визначаються соціальним статусом членів родини, якістю і об'ємом накопичених даною сім'єю культурного капіталу. Інакше кажучи, чим вищий рівень освіти батьків (їх культурний капітал), тим більше знань та навиків вони зможуть передати своїм дітям, збільшуючи їх освітній потенціал і відкриваючи їм можливість доступу до вищої освіти, а надалі й до отримання бажаних професійних та статусних позицій в соціальній структурі суспільства. В реаліях сучасного світу освітній капітал потенційних студентів є різночленим.

Сучасна доба диктує свої правила і в питанні професійних очікувань студентів. В системі вищої освіти найбільш затребуваними стали ті професії, оволодіння якими передбачає безпосередню конверсію культурного капіталу в економічний. Саме тому сучасне студентство у питанні профорієнтації схиляється на сторону отримання прикладних знань, які можуть приносити їм немалі прибутки вже відразу по закінченню університету. Наявність широкої мережі платної форми отримання вищої освіти передбачає конверсію економічного капіталу в культурний, оскільки вступник сплачує кошти і очікує отримати певні гарантії у вигляді професії, підкріпленої дипломом. Проте насправді людина стає власником лише інституціоналізованої форми культурного капіталу (диплома), що без інкорпорованої форми (знань, вмінь, кваліфікації), є фікцією. Та і володіння самим дипломом як таким може не принести очікуваних результатів. Неповне залучення носіїв культурного капіталу, які мають відповідні дипломи та кваліфікації, до обраних ними професійних ніш підтверджується надлишком таких фахівців по відношенню до реального ринку праці. Це пояснюється, насамперед, тим, що величина матеріальної та символічної вигоди від володіння академічною кваліфікацією залежить від ступеню її дефіцитності, витрат часу та сил, необхідних для її отримання. А студенти (в першу чергу заочної та вечірньої форми навчання) доволі часто намагаються мінімізувати витрати часу та сил, звідси престижні спеціальності втрачають якості дефіциту.

Формування культурного капіталу різних соціальних груп має ряд певних загальних рис: процес протікає у вигляді зростання інкорпорованого культурного капіталу; реалізується модернізація об'єктивованого культурного капіталу; відбувається утвердження, вдосконалення інституціоналізованого культурного капіталу [5].

Однак дослідники відзначають наявність різних особливостей протікання процесів формування культурного капіталу у різних соціальних структурах. Оскільки одним з завдань даного дослідження є генеза становлення культурного капіталу в сегменті вищої школи, то більш детально є сенс зупинитися на специфіці його формування саме в студентській аудиторії. Сутність першої особливості полягає у динамічності змін та нестійкості процесів формування культурного капіталу серед студентства

як соціальної групи, що перебуває на стадії власного саморозвитку та обирає шляхи для самореалізації. Саме тому даний процес може підпадати під вплив суттєвих флуктуацій в певних часових межах. Для підтримання позитивного курсу у цьому питанні дослідники відзначають необхідність державного регулювання, що охоплювало б всі напрямки набуття культурного капіталу молодою людиною. Держава покликана створити сприятливі можливості для позитивного протікання цих процесів в студентському середовищі, вона чітко окреслює цілі та пріоритети, пов'язані з досягненням передбачуваності та сталості цього розвитку.

Друга особливість досліджуваного процесу пов'язана з тим, що формування культурного капіталу у студентства здійснюється переважно в потенційному вимірі. В межах освітньої системи молода людина отримує знання, вміння, навички, генеруються соціально значимі цінності, при цьому спостерігається суттєвий відрив освітнього виробництва культурного капіталу від потреб сучасної організації. В той же час практичне використання культурного капіталу молоді здійснюється як правило в період закінчення університету і виходу випускника за межі цієї соціальної групи. Таким чином, студентська молодь знаходиться в системі створення освітньої форми потенційного культурного капіталу. На підтвердження цієї тези доречним буде відсилання до одного з фундаторів наукового осмислення феномену людського капіталу соціолога та економіста Г.Беккера, який, зокрема, доводив, що особливість студентської аудиторії визначається його місцезнаходженням в системі безпосереднього виробництва людського капіталу, оскільки розвиток культурного капіталу (рівно як і інших його форм), пов'язаний не лише з організаційно-методичним внеском в освіту людини, оптимальним розміщенням та підготовкою в професії, але й з наявністю процесів власне освітнього впливу [1]. Найважливішим фактором розвитку культурного капіталу виступає сама кількість та якість освітньої діяльності студента. Також вчений констатує, що в контексті формування культурного капіталу студентства цілком виправдано говорити про те, що природні здібності людей в меншій мірі визначають її професійний успіх, аніж освіта. Ще одним додатковим індикатором формування культурного капіталу у студентів виступають їх власні культурні компетенції.

Насамкінець, третя особливість пов'язана з тим, що формування культурного капіталу та його використання в фаховій діяльності здійснюється за системної підтримки та комплексному контролю з боку держави. Оскільки саме держава за допомогою механізмів соціальної політики забезпечує умови освітньої діяльності студентів та контроль за реалізацією освітнього культурного капіталу у професійній самореалізації індивіда.

Підсумовуючи все вищесказане, варто сказати, що філософське осмислення культурного капіталу підводить до визначення його як важливого суспільного феномену в питанні поступального еволюційного поступу людини та людства. Саме його відтворення у системі освіти та вищої освіти, зокрема, сприяє особистісному зростанню та професійній реалізації індивіда, а також зберігає культурний зв'язок між поколіннями. Водночас, розвиток освітнього культурного капіталу на сучасному етапі суспільного розвитку характеризується кризовими явищами. На фоні різкого збільшення числа вищих навчальних закладів простежується зниження якості культурного капіталу, що формується в освітньому полі, невідповідність рівня освітнього потенціалу та потреб ринку праці. Кінцеві результати освітнього процесу по відношенню до людини не орієнтовані на запити суспільства. Зберігається суттєвий розрив між пропозицією та попитом на культурний капітал. Збільшується відсоток випускників вузів, які працюють не за своєю спеціальністю. Спостерігається тенденція стійкого падіння соціальної результативності та якості освітнього культурного капіталу. Університети як і раніше транслиують застарілу систему освітніх цінностей, в навчальному процесі не використовуються інноваційні розробки, ціннісно-моральне виховання залишається за межами освітніх процесів. Має місце ситуація, коли науково-освітня система не забезпечує зростання конкурентоздатності країни через підвищення якості культурного капіталу, виробничих, освітніх, інноваційних технологій.

Саме тому, головними завданнями як наукової спільноти (філософів, соціологів, політекономістів), так і сучасної освітньої політики має бути забезпечення якості освітнього розвитку культурного капіталу на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним та перспективним потребам особистості, суспільства та держави. Освіта має сприйматися в соціумі в якості одного з провідних інститутів розвитку культурного капіталу, фактора оптимізації економічних процесів, а також гаранта соціальної мобільності людини, набуття високих статусних позицій випускниками вищих навчальних закладів.

Таким чином, реформування освітнього сегменту культурного капіталу в системі вищої освіти передбачає вирішення наступних важливих завдань: створення на базі навчальних закладів науково-освітніх комплексів, які б наближували носія культурного капіталу (студента) до практичної сторони майбутньої професійної діяльності; концентрація освітніх програм на процесах саморозвитку та самонавчання студентів; розширення взаємозв'язків освітніх процесів та практикумів професійної діяльності; модернізація та розширення системи соціального контролю якості за освітнім сегментом культурного капіталу.

### Бібліографічні посилання:

1. Беккер Г. Человеческий капитал [Електронний ресурс] / Г. Беккер. – Режим доступу : <http://methodology.chat.ru/becker1.htm>
2. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Социология образования: теории, исследования, проблемы. – Казань. – 2004. – С.17–27.
3. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Горбунова Н. Культурный капитал как процесс деятельной реализации профессиональной компетентности индивида / Н. Горбунова // Поволжский торгово-экономический журнал. – 2013. – № 1(29). – С. 96–103
5. Горбунова Н. Совершенствование потребностей как фактор развития культурного капитала / Н. Горбунова, Т. Дыльнова // Вестник Саратовского ГСЭУ. – 2012. – №2. – С.152–155
6. Космина Е. Культурный капитал как аргумент функции экономического развития / Е. Космина. – Омский научный вестник. – 2010. – №5 (59). – С.47–51
7. Максимова М. Доступность высшего образования, образовательный капитал и выбор образовательной стратегии / М. Максимова // Вестник ННГУ. – 2009. – Вып. 1(5). – С.253–259.

**Колотыло М. А. Культурный капитал и особенности его воспроизведения в высшем образовании (социально-философский дискурс)**

В контексте современной информационной эпохи общественный запрос на высшее образование неуклонно увеличивается, поскольку именно оно открывает для человека возможность личностного роста и профессиональной самореализации. В то же время сама система образования является главным каналом воспроизведения в обществе всех форм культурного капитала (за П.Бурдые). Особый интерес в рассмотрении данной проблемы вызывают также особенности формирования в учреждениях высшего образования культурного капитала студентов.

*Ключевые слова:* культурный капитал, формы культурного капитала, система высшего образования, социальный статус, профессиональная деятельность, образовательный потенциал, студенчество

**Kolotylo M. Cultural capital and the peculiarities of its reproduction in higher education (social - philosophical discourse)**

In the context of the modern information age social demand for higher education is increasing because it opens up the possibility for human personal and career development. As a matter of professional individual, a leading cultural capital importance, since it is in its content and specificity can be played in higher education, responding with public expectations of students in the appointment of high school. In fact, the implementation of the functions of education and is sanctioned by the transfer of inherited cultural capital. Returning to the realities of the present, we must recognize that higher education fails to adequately fulfill this mission entrusted to it, sooner or later can lead to destabilization of the entire socio-cultural space. Therefore, it is philosophical exploration of this issue meet the needs of both students and the entire social community. Therefore, the purpose of writing this article is to attempt philosophical study of the phenomenon of cultural capital in reliance on P. Bourdieu's concept and features of the mechanism of reproduction of cultural capital in modern higher education. Interesting in this context appears as peculiarities of cultural capital students. As a result, the study was able to reach the following conclusions: cultural capital acquired by the students through the mediation of learning in higher education, defines social status and professional fulfillment graduate. An obstacle to its full

assimilation of the individual is to have a destructive phenomena and processes in higher education, which should be eliminated. Thus, the reform of the educational segment of cultural capital in higher education involves the following major tasks: the establishment of a scientific schools and educational systems that would approximate carrier of cultural capital ( the student) to the practical side of future professional activity, the concentration of educational programs on the processes of self-development and student learning, expanding the relationship of educational processes and practical profession, modernization and expansion of social control quality educational segment of cultural capital.

*Keywords:* cultural capital, a form of cultural capital, higher education, social status, profession, educational potential, students

*Надійшла до редколегії: 15.12.2013 р.*

УДК 141.33

**Т. А. Купцова**

*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту  
ім. академіка В. А. Лазаряна*

## ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Представлено комплексне дослідження формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Давньої Русі. Авторка доводить, що на основі біблійного розуміння сутності та призначення чоловічої та жіночої статі виникають нові стереотипні міфи: саме через жінку в світ ввійшли смерть, страждання, праця; утворилось уявлення про жінок як істот, які повністю підпорядковані владі своєї біологічної статі; саме чоловік повинен контролювати та карати жінку. Підкреслюється, що згідно біблійному вченню, жінки повинні себе повністю віддавати чоловіку та дітям, а чоловіки – вести себе мудро та стримано. Тому жінок традиційно вважали неповноправними членами суспільства, їх відносили до особливої категорії – «жінка». Доведено, що християнізація, розвиток урбанізму, запровадження писемності стали визначальними факторами, що вплинули на формування гендерних стереотипів, які знайшли відображення у нових світоглядно-філософських уявленнях епохи.

*Ключові слова:* гендерні стереотипи, філософська репрезентація, християнство, писемність, статі, біблійне трактування, чоловіче, жіноче, покарання.

Серед проблем, нових для української і в певній мірі світової науки питання статі і гендеру займають далеко не останнє місце. Непереборний інтерес до теорій про людину – чоловіка та жінки, загострення потреб переосмислення концептів маскулінності і фемінінності викликані змінами умов в соціальному і політичному житті. Важливо відмітити, що розгляд такої нової проблемної теми філософії, як гендерні дослідження, свідчить про розширення сфери її теоретичного і аналітичного розвитку. Розгляд відображення та формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Давньої Русі дає можливість виявити витоки історико-культурні причини формування есенціалістських уявлень про фемінінне та маскулінне. Саме у філософській культурі цієї доби після запровадження християнства жінки були витіснені на маргінес суспільного розвитку у приватну сферу буття, сакралізувалась позиція панування чоловічої статі над жіночою. Неповноцінність, що коріниться в її гендерній відмінності пропагується і нав'язується священиками і сьогодні.

У означеному плані методологічним підмурком дослідження стали роботи В. Горського, праці аналітиків по різним проблемам історико-духовної спадщини мислителів Київської Русі А. К. Бичко, С. В. Бондаря, М. В. Поповича, В. І. Шинкарука, Ю. В. Кушакова, О. Ф. Замалєєва, О. Авдєєнко, Т. Власової, І. Грабовської, Т. Мельник, Т. Талько, В. Агеєвої, О. Забужко, Н. Зборовської, С. Павличко, Н. Чухим, В. Ятченка, О. М. Корха, П. Кралюка, Є. Маланюка, Ю. Еволи та інших.

Розглядаючи формування гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Київської Русі важливо розкрити особливості їх формування з запровадженням християнства; визначити основні тенденції суспільного розвитку, що впливали як на стереотипні уявлення тогочасної спільноти, так і на характер їх відображення філософською свідомістю.

Основною подією, яка визначила всі процеси у культурі, стало залучення Київської Русі до християнського світу. Дослідники історії розвитку вітчизняної